

El temps com a element educatiu.

Miquel Far

"No existeixen pròpiament parlant tres temps, el present, el passat i el futur sinó únicament tres presents: el present del passat, el present del present i el present del futur".

Sant Agustí.

INTRODUCCIÓ

EL concepte del temps ha estat al llarg de la història una de les temàtiques més interessants i més controvertides que experts en camps com la filosofia, la teologia, la pedagogia, la física o la història han pogut debatre.

La recerca d'una definició clara i comprensiva del que podem entendre com a temps ha estat un desafiament que ens ha portat, constantment, d'una definició a una altra.

Així, per a Aristòtil " el temps ja s'identificava com un ordre mesurable del moviment". És a dir, com un ordre de successió, o el que actualment anomenaríem el "temps lineal", un temps que avança progressivament determinant l'acció humana a ritme de rellotge, i el qual ha d'ésser productiu i no s'ha de deixar passar.

Aquesta concepció, tal vegada més objectiva del temps, es contraposa a la d'autors com Hegel o Bergson, els quals sostenien una definició del temps com un quelcom totalment relacionat a la pura consciència d'un mateix. O com diu Bergson, "a un procés continu de creació pròpia". Apropant-se a aquest enfocament, el propi Aristòtil, ja en la seva època, es trobava en una primera contraposició definitòria del concepte al introduir el

dilema de l'objectivitat i subjectivitat del temps. Va arribar a concloure que "si bé el temps com a mesura no pot existir sense l'ànima perquè únicament l'ànima pot mesurar, per altra banda el moviment al qual es refereix la mesura no depèn de l'ànima".

De la mateixa manera, aquesta doble significació és elaborada des de les conceptualitzacions d'autors com Kant, per a qui el temps és objectiu i real amb respecte a les coses naturals, donat que el temps té una realitat empírica indubtable. Tanmateix, Kant reconeix una mirada "subjectivista" del temps, en tant ho considera (junt amb l'espai) com un dels principis necessaris i universals de "la intuïció pura".

En la meua opinió, hem d'estar oberts a considerar elements d'ambdues interpretacions, en la idea de construir un significat propi que ens ajudi a explicar i comprendre alguns aspectes de la complexitat de la vida escolar i acadèmica en l'actualitat.

A la definició del concepte de temps no només hi trobem aquest doble significat. És fonamental per a l'objecte d'aquest article entendre el temps també com un caràcter de dispositiu de control o bé com una pràctica d'autonomia. Així veiem que en referència al temps escolar, aquest es mou entre dues aigües: per una banda, els progressos i possibilitats donades per la diversitat cultural de l'alumnat i del professorat, de llurs necessitats i interessos, dels llurs ritmes i intervals; i per altra banda, els ritmes que apuradament promouen les distintes instàncies del sistema educatiu i social.

En realitat, aquest doble significat el que representa és una idea bàsica del concepte de temps. Una idea que neix amb la Modernitat, i que es reflecteix en l'educació amb una altra visió del que fins en aquells moments havíem entès com a temps. El temps passa d'ésser un "temps humà" que s'estructurava d'un mode obert, lineal i progressiu, i que era atribuït universal, a convertir-se en un temps totalment institucionalitzat que representa l'ideal social capitalista.

Apareix aleshores el sentit més tirànic i més enfrontat al temps humà, del propi terme temps. A partir d'aquest moment de la història el temps adopta un significat de productivitat i es vincularà, de per vida, amb la variable velocitat.

TEMPS, REVOLUCIÓ DE LES TECNOLOGIES I EDUCACIÓ

Abans d'abordar la importància de la revolució de les tecnologies en el significat del concepte de temps i com aquesta definició és bàsica en el món educatiu. Existeixen altres dos nivells diferenciats en la dimensió temporal que voldria distingir. El primer fa referència al temps com a element del món natural, com a variable de cada situació que es desenvolupa. L'altre nivell considera el temps com un objecte social, fruit d'unes normes i d'unes representacions compartides.

Aquestes dues dimensions són molt importants per Orme (un dels autors

més destacats amb l'estudi de la relació entre conducta i temps) a l'hora de poder entendre la conducta humana. Orme parla de dos temps: un intern, definit pels processos psicològics, i un extern, que mesura la duració del món natural i la seva velocitat (rellotge). En el meu parèixer, amb la revolució de les tecnologies, aquest temps ha adquirit una sobredimensió espectacular. L'aparició de la telefonia mòbil, d'Internet, de la fotografia digital o dels reproductors MP3, entre d'altres, ha redefinit i revolucionat la dimensió temporal de la nostra societat.

En el fons l'accés a la informació, i més que l'accés a ella (que recordem no és, ni molt menys un accés universal) la velocitat d'accessibilitat que les noves tecnologies possibiliten, fa que les normes socials i les representacions compartides adquireixin un valor molt difícil d'extrapolar a les activitats humanes, com ara les relacions personals, l'educació o el desenvolupament de la personalitat, entre d'altres. Aquest valor és, ni més ni menys, una conceptualització de la velocitat, la immediatesa.

No descobrirem res nou si acceptem la immediatesa com la variable que més entrebanca suposa al món social i educatiu del nostre temps. Però

més que la immediatesa en sí mateixa, és el valor significat o la representació social compartida que donem a aquesta variable el que, en la meua opinió, suposa una major dificultat. Si retornem a la idea d'Orme de temps extern, entendrem que els procediments de mesura del temps de la nostra societat (el rellotge, per exemple), adquireixen el valor de veritat absoluta, i operen en els individus com a Representacions Eidètiques.*, creant així falsos pensaments, com pot ser pensar que establir una nova relació personal pugui ser tant o més senzill i ràpid com accedir a un Chat.

Aquest pensament s'està evidenciant, cada cop més, a l'adolescència. En aquesta etapa evolutiva s'ha d'entendre el temps, a l'igual que la recerca d'una identitat, com un procediment d'inclusió i d'exclusió. És una lluita simbòlica per imposar una determinada visió del món que es processa en la vida quotidiana dels/de les adolescents que està permanentment en funció de la mirada de l'altre, en com es van construint les representacions compartides de la realitat.

I és que l'adolescència és una etapa de creixement (increment - expansió) i desenvolupament de noves capacitats i potenciació de recursos personals. Enmig d'una confusió de rols, al no poder mantenir la dependència infantil ni poder assumir encara la independència adulta, l'adolescent delega en el grup i en els seus mecanismes de relació (i aquí va en augment el paper que desenvolupen les noves tecnologies) part dels seus atributs i en el cas dels pares i mares la majoria de les responsabilitats. En certa manera, l'adolescent viu en un món on sembla que ell no té res a veure.

Com a conseqüència d'aquesta etapa que als joves els hi toca transitar,

* Com a Representacions Eidètiques, entenem les representacions que només es donen en el pensament.

resulta adequat que el funcionament de l'escola, de les seves normes i del seu projecte pedagògic s'orienti a impulsar la llibertat, la independència, la responsabilitat d'acció, de pensament i de convivència envers la "realitat" que les noves tecnologies ofereixen per contrapartida. Una realitat de l'immediat amb una superficialitat de formes molt atractiva, però que en la majoria de les ocasions es buida de continguts.

El que succeeix és que els adolescents, i tots nosaltres, no només hem d'afrentar una revolució tecnològica. El temps també ens ha aportat tot un seguit de desafiaments (revolució de gènere, de l'individu, de la vida institucional, globalització, deslocalització...) que haurem de saber analitzar i viure com el que realment han de ser: oportunitats.

ALGUNS ELEMENTS DE REFLEXIÓ

De tot allò que s'ha dit fins ara es pot despendre la idea que la percepció del temps és un procés netament social.

Aquesta dimensió temporal és precisament la que l'educació actual recull a l'hora de transmetre la cultura de la societat a la qual l'infant o el jove accedeix. I si com hem dit el temps es pot entendre com una representació compartida, està clar que el que estarem transmetent és una concepció del temps com un temps institucionalitzat i amb una definició pròpia a la de productivitat.

Tanmateix, més que una visió d'"aprofitament del temps" com prescriuen les distintes perspectives tècnico-burocràtiques amb les seves fortes càrregues obsessives per la velocitat, des d'una dimensió més subjectiva el que hauríem d'intentar és "estar amb el temps i no en contra el temps", fet que ens permetria coincidir amb distintes mirades estètiques de la professió docent, en el sentit de gaudir la creació pròpia que permeti l'autorealització en el procés de donar-se als altres.

En realitat, el temps als nostres centres educatius no tan sols ha de constituir una restricció objectiva i "opressora", sinó també un horitzó de possibilitats i de límits.

En la mesura que el professorat amplii els seus marges de llibertat i d'autonomia respecte a una concepció del temps com un element amb una velocitat totalment independent en ell mateix, estarà creant una naturalesa subjectiva del temps que s'ha de produir des dels contactes socials, des de les pautes educatives, des de les rutines, on la consciència personal del propi alumnat ha de ser una de les nostres fites màximes.

Prendre consciència de les possibilitats i limitacions de cada un (tant de l'alumnat com del professorat) ens permetrà saber què s'espera de nosaltres i què som capaços d'oferir. Aquesta presa de consciència trobarà la clau per arribar a ella mitjançant la qualitat de les relacions.

Aquesta manera de fer és la que ens ha d'ajudar a conèixer bé el temps. Reconèixer, sentir i treballar el temps, a més d'una sàvia virtut, és una gran possibilitat de construir, conjuntament amb la resta, el nostre propi concepte de temps.

Tanmateix, més que una visió d'"aprofitament del temps" com prescriuen les distintes perspectives tècnico-burocràtiques amb les seves fortes càrregues obsessives per la velocitat, des d'una dimensió més subjectiva el que hauríem d'intentar és "estar amb el temps i no en contra el temps", fet que ens permetria coincidir amb distintes mirades estètiques de la professió docent, en el sentit de gaudir la creació pròpia que permeti l'autorealització en el procés de donar-se als altres.

En realitat, el temps als nostres centres educatius no tan sols ha de constituir una restricció objectiva i "opressora", sinó també un horitzó de possibilitats i de límits.

En la mesura que el professorat amplii els seus marges de llibertat i d'autonomia respecte a una concepció del temps com un element amb una velocitat totalment independent en ell mateix, estarà creant una naturalesa subjectiva del temps que s'ha de produir des dels contactes socials, des de les pautes educatives, des de les rutines, on la consciència personal del propi alumnat ha de ser una de les nostres fites màximes.

Prendre consciència de les possibilitats i limitacions de cada un (tant de l'alumnat com del professorat) ens permetrà saber què s'espera de nosaltres i què som capaços d'oferir. Aquesta presa de consciència trobarà la clau per arribar a ella mitjançant la qualitat de les relacions.

Aquesta manera de fer és la que ens ha d'ajudar a conèixer bé el temps. Reconèixer, sentir i treballar el temps, a més d'una sàvia virtut, és una gran possibilitat de construir, conjuntament amb la resta, el nostre propi concepte de temps.

BIBLIOGRAFIA:

- BAGÚ, S.(1984): *Tiempo, realidad social y conocimiento*. Ed. Siglo XXI, Argentina.
- HARRE, R. (19982): *El ser social*. Ed. Alianza. Madrid.
- HEARGRAVES(1996): *El trabajo y la cultura de los profesores en la era de la posmodernidad*. Ed. Morata, Barcelona.
- VIRILO, P. (1997). *El ciber mundo, la política de lo peor*, Ed. Cátedra, Madrid.